

ББК 66.5(4УКР-43АК)

УДК 323.15(477.87)

М 58

У збірнику представлено матеріали доповідей, виступів та повідомлень учасників міжнародної науково-практичної конференції: «Міжетнічна та міжконфесійна толерантність як чинник консолідації українського суспільства: досвід Закарпаття», яка відбулася 28 – 29 травня 2013 року у м. Ужгород, Україна.

Зроблено аналіз тенденцій і подальших перспектив розвитку етнонаціональних та міжконфесійних процесів у контексті реалізації чинних нормативно-правових актів України, які регулюють міжнаціональні та державно-церковні відносини.

Висловлені у виданні думки належать виключно авторам. Повною мірою збережено авторську лексику, стиль і форму викладу матеріалу.

При повному або частковому відтворенні матеріалів зазначеної публікації посилання на видання обов'язкове.

ISBN 978-617-596-108-7

©Відділ національностей та релігій Закарпатської
обласної державної адміністрації, 2013

©Ужгородський національний університет, 2013

©Центр культур національних меншин
Закарпаття, 2013

©Поліграфцентр «Ліра», 2013

ЗМІСТ

Качур І.І.

Вітальна промова 10

РОЗДІЛ І.

**ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ:
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ 12**

Гузинець Ю.І.

Міжетнічна та міжконфесійна толерантність як чинник
консолідації українського суспільства: досвід Закарпаття 13

Гайдош І.Ф.

Щодо окремих аспектів реалізації Закону України
«Про засади державної мовної політики» 29

Мітряєва С.І.

Україна – Угорщина / ЄС: візовий контекст відносин 37

Лендєл М.О.

Моніторинг міжетнічної толерантності в Україні:
підхід Ради Європи 47

Кіш Є.Б., Кулчар Т.Ф.

Європейський досвід етнополітики 54

Кляп М.І.

Задоволення освітніх потреб національних меншин
як один із чинників консолідації українського суспільства
на сучасному етапі (практичний аспект) 61

Герцог Ю.В.

Навчально-методичне забезпечення загальноосвітніх
навчальних закладів Закарпаття з навчанням мовами
національних меншин: реалії та перспективи 67

Черничко С.С.

Якісна мовна освіта як засіб збереження етнічного, мовного
та культурного розмаїття Закарпаття 75

Товт М.М.

Мовний закон 2012 р.: засіб підтримки рівноправ'я
та захисту від дискримінації мовних меншин 84

Остапеч Ю.О.

Участь національних меншин у виборчих процесах: світовий
досвід і українська політична практика (на прикладі
Закарпатської області) 96

Борисова Є.Е.

Освіта мовою національної меншини: практичний досвід. 106

Lipcsei Imre

Nemzetiség – képzés – identitás 113

Глеба Ю.Ф.

Роль культурно-мистецьких закладів Закарпаття у збереженні
національно-культурної самобутності та етнічної
ідентичності представників національних спільнот 121

Опріш Ю.М.

Румуни Закарпаття: питання розвитку та перспектив. 127

Кодря Ельвіра

Стан української освіти в Румунії 132

Гайніш Й.Й.

Міжетнічна та міжконфесійна толерантність
словаків Закарпаття 138

Сокол Петро

Розвиток освіти, культури, духовності русинів-українців
Словаччини 144

Жупан Є.Є.

Роль русинської спільноти в міжнаціональній
та міжконфесійній згоді в умовах Закарпаття 152

Сергієнко Т.С.

Закарпатське товариство чеської культури: соціологічний
вимір громадської діяльності. 158

Бобинець М.М.

Русини України – проблеми сьогодення та шляхи
консолідації 163

Кічера Н.М.

Шляхи гармонізації відносин етнічних спільнот із владою
в Україні (на прикладі русинської спільноти) 167

Горват М.В., Навроцька Є.М.

Ромська етнічна меншина Закарпаття: соціальний аспект 172

Бучко Б.Л.

Роль громадської організації у інтеграції в українське
суспільство ромської національної меншини Закарпаття:
реалії, перспективи 179

Белов Д.М.

Гомеостатичні процеси конституційного ладу та реалізація
прав людини 185

Зан М.П.

Громадсько-політичний дискурс українсько-угорських
міжетнічних відносин на Закарпатті 193

Мелеганич Г.І.

Громадські об'єднання етнонаціональних меншин Закарпаття
у процесі реалізації державної етнонаціональної політики
України 205

Нагорна М.М.

Толерантність як чинник етнонаціональної злагоди
та розвитку державотворчих процесів: на прикладі
Закарпатської області 213

Ленгер Я.І.

Реалізація прав людини в умовах формування нової
парадигми конституціоналізму 220

Капраль М.М.

Міжетнічні та міжконфесійні контакти населення
Закарпаття у мовному дзеркалі 223

Салтыков В.Н. Межэтнические и межконфессиональные отношения как фактор консолидации украинской нации: опыт Закарпатья	226
Леньо П.Ю. Особливості етнічної толерантності студентської молоді міста Ужгород	241
Палінчак В.М. Характеристика міграційних процесів у світі	246
Різак М.В. Правовий статус уповноваженого органу з питань захисту персональних даних особи.	266
Придачук О.А. Реформування судової влади та захист прав окремих категорій громадян	275
Цогла А.І. Загальні збори та форми безпосередньої демократії	278
Асланов С.А. Деякі підходи щодо формування державної етнонаціональної політики сучасної України	281
Головко О.П. Права людини в міжнародній практиці: окремі аспекти	286
Пелін О.В., Новосад К.Я. Міжетнічна толерантність як показник консолідації українського суспільства	296
Алмашій В.В. Становище національної системи освіти українських громад Словаччини і Румунії у 1990-х роках: порівняльний аспект	305

РОЗДІЛ II. МІЖКОНФЕСІЙНІ ВЗАЄМИНИ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСВІД ЗАКАРПАТТЯ.	321
Бедь В.В. Права на свободу совісті в Україні: окремі аспекти	322
Палінчак М.М. Новели в законодавстві України у сфері державно-церковних відносин	326
Громовчук М.В. Уявлення про свободу совісті та віросповідання: світовий досвід	334
Протоієрей Олександр Гук Толерантність у Європейському вимірі як універсальна цінність.	340
Архімандрит Діодор (Муратов) 1025-річчя Володимирового хрещення як етап утвердження християнства на Русі-Україні	342
Єпископ Кирил 1150 років Закарпатській єпархії (863 – 2013 рр.)	348
Протоієрей Владислав Ігнатишин Владні інституції Божої і людської установи у біблійному об'явленні	357
Гейдер Янош Угорська меншина на Закарпатті: реалії, перспективи	364
Пірчак І.А. Міжнародна Місія ім. Апостола Луки в Україні Адвентистів сьомого Дня та її діяльність на Закарпатті	377
Райчинець В.Ф. Міжконфесійна толерантність як чинник консолідації українського суспільства: досвід Закарпаття	382

Майороші М.А.

Роль молодіжних релігійних організацій у встановленні
толерантних міжконфесійних відносин 384

Яра Маріанна

Вплив церковного співу на виховання релігійної
тотожності молоді в умовах діаспори на прикладі
молодіжного хору Перемисько-Новосанчівської
православної єпархії «Ірмос» 391

Палінчак М.М.

Свобода релігії та свобода совісті в сучасному світі... 395

Святі Кирил і Мефодій – просвітителі слов'ян
(ювілей 863 – 2013)... 399

Додаток 1
Додаток 2
Додаток 3

Додаток 4
Додаток 5
Додаток 6

Додаток 7
Додаток 8
Додаток 9

Додаток 10
Додаток 11
Додаток 12

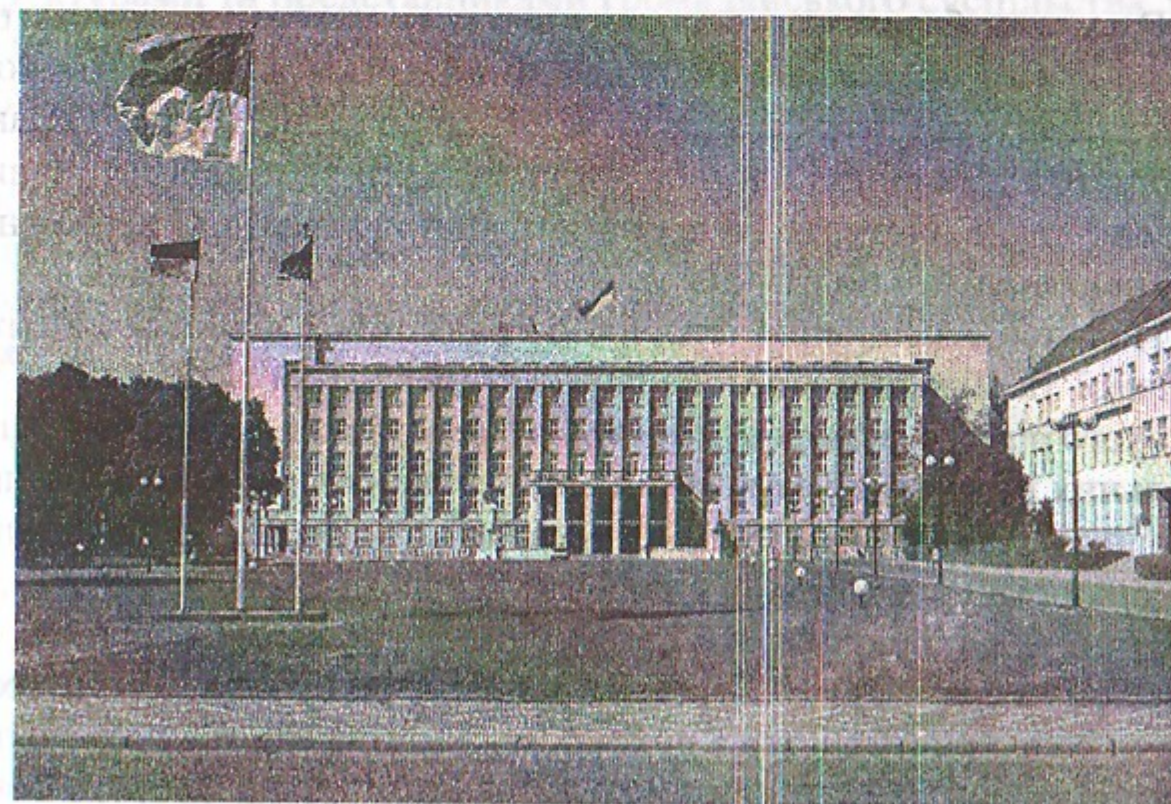
Додаток 13
Додаток 14
Додаток 15

Додаток 16
Додаток 17
Додаток 18

Додаток 19
Додаток 20
Додаток 21

Додаток 22
Додаток 23
Додаток 24

■ **ВІТАЛЬНА ПРОМОВА** ■

місцеві органи влади надають всебічну підтримку релігійним
організаціям у проведенні ювілейних заходів. У квітні цього року
під час зустрічі з представниками Всеукраїнської Релігійної
організації Президент України Віктор Янукович на-
голосив на тому, що держава поділяється з церквою
надані божественні на засадах партнерства, довіри, законності

3. «Про затвердження Порядку надання навчальній літературі, засобам навчання і навчальному обладнанню грифів та свідоцтв Міністерства освіти і науки України», наказ Міністерства освіти і науки України від 17.06.2008 №537. zakon.rada.gov.ua
4. «Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня», наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту 03.04.2012 №409. mon.gov.ua
5. «Про затвердження навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня», наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту 06.06.2012 №664. mon.gov.ua
6. «Про використання навчальної літератури в загальноосвітніх навчальних закладах у 2012/2013 навчальному році», лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 23.08.2012 № 1/9-592. mon.gov.ua
7. «Про порядок закінчення навчального року та проведення державної підсумкової атестації у загальноосвітніх навчальних закладах в 2012/2013 навчальному році», лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 08.02.2013 № 1/9-92. mon.gov.ua
8. Герцог Ю. Регіональна модель прав національних меншин на освіту // Всеукраїнська газета «Директор школи» №40 (664), жовтень 2011.

Резюме

У статті дано аналіз навчально-методичного забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів Закарпатської області з навчанням мовами національних меншин.

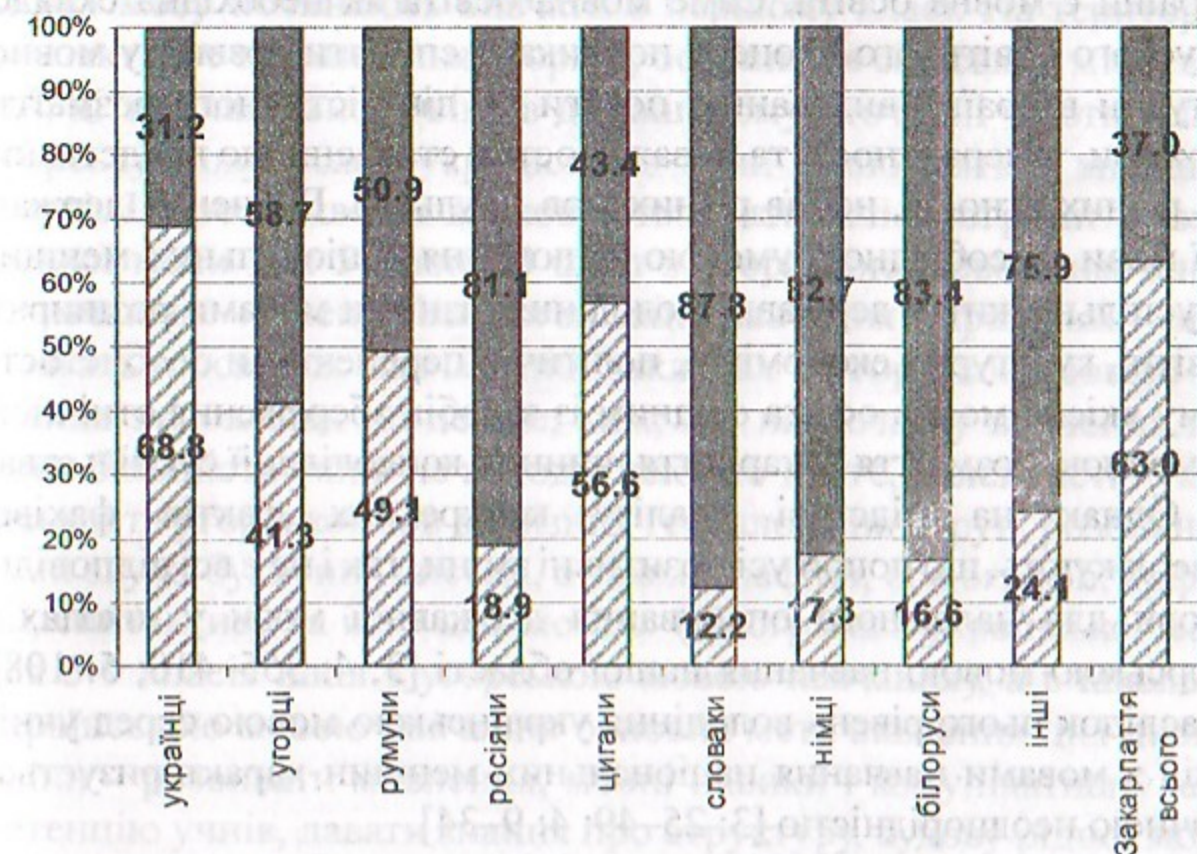
У контексті регіональних особливостей Закарпаття охарактеризовані теоретичні та практичні аспекти з питань оновлення змісту, форм та методів організації навчально-виховного процесу, упровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховну практику освітніх закладів регіону.

ЯКІСНА МОВНА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНІЧНОЇ, МОВНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ РОЗМАЇТOSTІ ЗАКАРПАТТЯ

Черниченко Степан Степанович,

проректор Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II, кандидат філологічних наук

Як правило, в таких багатоетнічних регіонах, як Закарпаття, спонтанно виникає двомовність тієї чи іншої частини суспільства. У ХХІ столітті багатомовність – вимога щодо сучасної людини. Згідно з мовними рекомендаціями Європейського Союзу дорослим громадянам країн ЄС, окрім рідної, бажано володіти ще двома мовами [7]. За даними перепису населення 2001 року, тільки 37% населення Закарпаття, крім рідної, вільно володіє хоча б ще однією мовою (Рис. 1). Як другою (окрім рідної) володіє українською 1,57%, угорською – 3,08%, румунською – 0,01%, російською – 2,62% населення (Таблиця 1).

□ володіє лише рідною мовою ■ окрім рідної, вільно володіє іншою мовою

Рис. 1. Частка закарпатців за національностями, які, крім рідної, вільно володіють іншою мовою (за даними перепису населення 2001 року)

Таблиця 1

**Володіння українською, угорською, румунською та
російською мовами серед населення Закарпаття за даними
перепису населення 2001 року**

Мови	Володіють				Володіють, всього		Не володіють	
	як рідною		як другою		осіб	у %	осіб	у %
	осіб	у %	осіб	у %				
Українська	1016268	81,00	19699	1,57	1035967	82,57	218647	17,43
Угорська	158729	12,65	38694	3,08	197423	15,74	1057191	84,26
Румунська	32224	2,57	91	0,01	32315	2,58	1222299	97,42
Російська	36412	2,90	32877	2,62	69289	5,52	1185325	94,48

Особливо вагомим напрямком державної освітньої політики України є мовна освіта. Саме мовна освіта як необхідна складова усього освітнього процесу покликана сприяти розвитку мовної ситуації в країні, вихованню поваги до лінгвістичного розмаїття держави, толерантності та виваженості у ставленні до представників різних етносів, носіїв різних мов і культур. Вивчення державної мови є необхідною умовою включення національних меншин в суспільне життя держави. Володіння різними мовами розширює освітні, культурні, економічні, політичні перспективи особистості. Тому якісна мовна освіта є одним із засобів збереження етнічної та мовною розмаїття Закарпаття, чинник консолідації суспільства.

Однак на підставі аналізу конкретних фактів фахівці стверджують, що попри усі позитивні зміни, так і не є всі відповідні умови для належного опанування державної мови у школах з угорською мовою навчання нашої області [3; 4: 355–410; 5: 108]. Унаслідок цього рівень володіння українською мовою серед учнів шкіл з мовами навчання національних меншин характеризується значною неоднорідністю [3: 25–49; 4: 9–34].

На початку січня 2009 року за ініціативою Берегівської міської ради та Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (далі – ЗУІ) була створена робоча група для укладання і видання навчальних програм, методичних посібників, які

б сприяли ефективному вивченню української мови як державної у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах з угорською мовою навчання і виховання. Робоча група вела діяльність у двох основних напрямках. Перший із них стосується концептуальних засад викладання української мови як державної (науково-теоретично-методичний напрямок). Другий – розробки методичних посібників для освітніх закладів з угорською мовою навчання і виховання, де проводиться викладання української мови (практично-методичний напрямок).

Робоча група мала на увазі, що шкільний предмет «Українська мова» є складовою навчальних планів усіх шкіл України, але мета вивчення цього предмету не зовсім однакова у всіх навчальних закладах. Тому у школах з українською мовою навчання, де державна мова в основному є рідною для учнів, педагоги застосовують зовсім інші методи, ніж у школах з мовами навчання національних меншин. В школах національних меншин українську мову починають вивчати в першому класі. На територіях компактного проживання угорців, особливо в сільських місцевостях, діти дошкільного віку в домашньому оточенні чують тільки угорську мову, тож з українською вони знайомляться вперше в школі. Ці особливості враховують і укладачі програми з української мови для 5-9 класів шкіл з угорською мовою навчання, зазначаючи: «Специфіка організації навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах з угорською мовою навчання зумовлена: по-перше, тим, що на початку вивчення цієї мови більшість учнів не володіє нею; по-друге, належністю української та угорської мов до різних генеалогічних груп, розбіжностями звуко-буквених систем, а також графіки, орфографії, орфоепії, синтаксису та ін. у цих мовах» (Програма з української мови для 5-9 класів шкіл з угорською мовою навчання), а в школах з українською мовою навчання основна мета вивчення цієї дисципліни – розвивати мовлення, мовні навички і комунікативну компетенцію учнів, давати знання про структуру, будову рідної мови.

Отож, члени робочої групи з метою покращення вивчення української мови учнями-угорцями створили методичні посібники та унаочнення, що відповідають чинній програмі. Учителі і вихователі вважають за потрібне розпочати ознайомлення з

державною мовою вже в дошкільних навчальних закладах. Тому було укладено навчальну програму з української мови для дітей дошкільного віку, рідною мовою яких є угорська¹. Ознайомлення з державною мовою набуло особливої важливості після того, як для дітей п'ятирічного віку стала обов'язковою однорічна підготовка до школи в дошкільному навчальному закладі.

Також було розроблено допоміжні методичні матеріали для підготовки та проведення державної підсумкової атестації з української мови у четвертих класах загальноосвітніх навчальних закладів шкіл з угорською мовою навчання².

Для учнів молодших класів створені робочі зошити для закріплення та перевірки вивченого матеріалу³. Такого ж типу робочі та

¹ Густі І., Барань Є., Гергель Е. *Навчальна програма «Українська мова як друга для дітей дошкільного віку (рідна мова яких угорська)»*. – Ужгород: Гражда, 2010.

² Сергійчук Ю.П., Мастюк Т.В. *Збірник підсумкових контрольних робіт для підготовки та проведення державної підсумкової атестації з української мови (читання) у четвертих класах загальноосвітніх навчальних закладів шкіл з угорською мовою навчання Закарпатської області*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Мастюк Т.В., Сергійчук Ю.П. *Українська мова (державна). Орієнтовні тексти для діалогічного й монологічного мовлення у 2–4 класах з угорською мовою навчання*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Мастюк Т.В., Сергійчук Ю.П. *Українська мова (державна). Орієнтовні тексти для аудіювання у 2–4 класах з угорською мовою навчання*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Мастюк Т.В., Сергійчук Ю.П. *Українська мова (державна). Орієнтовні тексти для диктантів і списувань у 3–4 класах з угорською мовою навчання*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Маргітич М. *Збірник диктантів з української мови для початкових класів угорськомовних шкіл*. Ungvár: PoliPrint, 2010.

³ Сергійчук Ю.П., Мастюк Т.В. *Українська мова (державна). Робочий зошит 2 клас (для шкіл з угорською мовою навчання). Додаток до підручника*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Сергійчук Ю.П., Мастюк Т.В. *Українська мова (державна). Робочий зошит 3 клас (для шкіл з угорською мовою навчання). Додаток до підручника*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Сергійчук Ю.П., Мастюк Т.В. *Українська мова (державна). Робочий зошит 4 клас (для шкіл з угорською мовою навчання). Додаток до підручника*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Сергійчук Ю.П., Мастюк Т.В. *Українська мова (державна). Комплексний зошит для контрольних робіт (2 клас) для шкіл з угорською мовою навчання. Додаток до підручника*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Сергійчук Ю.П., Мастюк Т.В. *Українська мова (державна). Комплексний зошит для контрольних робіт (3 клас) для шкіл з угорською мовою навчання. Додаток до підручника*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Сергійчук Ю.П., Мастюк Т.В. *Українська мова (державна). Комплексний зошит для контрольних робіт (4 клас) для шкіл з угорською мовою навчання. Додаток до підручника*. – Ужгород: Гражда, 2010.

комплексні зошити для контрольних робіт були видані і для учнів 5–9 класів¹, а також посібник для вчителів *Матеріали до уроків української мови у 9 класі шкіл з угорською мовою навчання*².

Виникають труднощі і при вивченні української літератури учнями-угорцями, що частково пов'язано з тим, що бібліотеки шкіл недостатньо забезпечені програмовими творами української художньої літератури. Однак якщо і є потрібні книги, більшість учнів не мають достатнього лексичного запасу, мовної компетенції для розуміння змісту творів. Це показують і результати дослідження [1: 148–149]. У зв'язку з цим виникає питання: чи буде курс української літератури розвивати естетичний смак, пізнавальні інтереси школярів та чи сприятиме формуванню духовно розвиненої, високоморальної особистості, а аналіз художнього твору чи буде викликати в учнів

¹ Скаканді В., Олексій С., Осадча Н. *Розвиток зв'язного мовлення для шкіл з угорською мовою навчання (5 клас). Додаток до підручника (робочий зошит)*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Скаканді В., Олексій С., Осадча Н. *Розвиток зв'язного мовлення для шкіл з угорською мовою навчання (6 клас). Додаток до підручника (робочий зошит)*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Скаканді В., Олексій С., Осадча Н. *Розвиток зв'язного мовлення для шкіл з угорською мовою навчання (7 клас). Додаток до підручника (робочий зошит)*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Скаканді В., Олексій С., Осадча Н. *Розвиток зв'язного мовлення для шкіл з угорською мовою навчання (8 клас). Додаток до підручника (робочий зошит)*. – Ужгород: ПоліПрінт, 2010.; Скаканді В., Олексій С., Осадча Н. *Розвиток зв'язного мовлення для шкіл з угорською мовою навчання (9 клас). Додаток до підручника (робочий зошит)*. ПоліПрінт, 2010.; Скаканді В., Олексій С., Осадча Н. *Комплексний зошит для контрольних робіт. Для шкіл з угорською мовою навчання (5 клас). Додаток до підручника (робочий зошит)*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Скаканді В., Олексій С., Осадча Н. *Комплексний зошит для контрольних робіт. Для шкіл з угорською мовою навчання (6 клас). Додаток до підручника (робочий зошит)*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Скаканді В., Олексій С., Осадча Н. *Комплексний зошит для контрольних робіт. Для шкіл з угорською мовою навчання (7 клас). Додаток до підручника (робочий зошит)*. – Ужгород: Гражда, 2010.; Скаканді В., Олексій С., Осадча Н. *Комплексний зошит для контрольних робіт. Для шкіл з угорською мовою навчання (8 клас). Додаток до підручника (робочий зошит)*. – Ужгород: ПоліПрінт, 2010.; Скаканді В., Олексій С., Осадча Н. *Комплексний зошит для контрольних робіт. Для шкіл з угорською мовою навчання (9 клас). Додаток до підручника (робочий зошит)*. – Ужгород: ПоліПрінт, 2010.

² Маргітич К. С. *Матеріали до уроків української мови у 9 класі шкіл з угорською мовою навчання*. – Ужгород: Гражда, 2010.

усвідомлення спілкування з мистецтвом, розвивати творче самостійне мислення? Та все ж, незважаючи на труднощі, учні-угорці готуються до зовнішнього незалежного оцінювання з української літератури. У цьому їм стануть у пригоді редаговані членами робочої групи видання, які містять художні твори українською мовою (відповідно до програми) та їх угорський переклад. Вийшла хрестоматія творів української літератури для 5–9¹ та 10–11² класів, де подано й завдання, які сприяють не лише засвоєнню програмового матеріалу, але й розвиткові зв'язного мовлення учнів.

Окрім цього, щороку на базі ЗУІ проводяться підготовчі курси до незалежного тестування з української мови і літератури для учнів шкіл міста Берегова та околиці, які зазвичай відвідують випускники шкіл з угорською мовою навчання.

Варто зазначити, що з часу введення у 1991 році української мови в угорськомовних школах Закарпаття постала необхідність у створенні лексикографічних праць, адже *Угорсько-український словник* за редакцією О. Рота та ін. та *Українсько-угорський словник* за редакцією Л. Катони³ на той час застаріли. У 2001 та 2005 роках побачили світ *Угорсько-український та українсько-угорський словник* за редакцією П. Лизанця⁴. Недавно вийшов у світ угорсько-український та українсько-угорський фразеологічний словник за редакцією Петра Лизанця⁵.

1 Кордонець О. (редактор): *Українська література. Хрестоматія для учнів 5–9 класів шкіл з угорською мовою навчання*. – Ужгород: Гражда, 2010.

2 Кордонець О. (редактор): *Українська література. Хрестоматія для учнів 10–11 класів шкіл з угорською мовою навчання*. – Ужгород: Гражда, 2010.

3 Чучка П., Рот О., Сак Ю. ред: *Угорсько-український словник*. Будапешт–Ужгород: Akadémiai Kiadó – Kárpátontúli Területi Kiadó, 1961., Katona Lóránt ред.: *Ukrán–Magyar szótár // Українсько-угорський словник*. Будапешт–Ужгород: Akadémiai Kiadó – Kárpátontúli Területi Kiadó, 1963.

4 Лизанець П. ред.: *Magyar–ukrán szótár // Угорсько-український словник*. – Ужгород: ІВА, 2001.; Лизанець П. ред.: *Ukrán–magyar szótár // Українсько-угорський словник*. – Ужгород: ІВА, 2005 (друге вид. 2008).

5 Лизанець П. ред.: *Ukrán–magyar állandósult kifejezések szótára // Українсько-угорський словник сталих словосполучень та виразів*. Ужгород: Карпати, 2009; Lizanec P. szerk.: *Magyar–ukrán állandósult kifejezések szótára // Угорсько-український словник сталих словосполучень та виразів*. – Ужгород: Карпати, 2009.

Викладачі кафедри філології ЗУІ уклали *угорсько-український¹, українсько-угорський² шкільний словничок* (у реєстрах більше 20000 заголовних слів)³, а також кілька розмовників.⁴ Наразі викладачами ЗУІ планується перевидання доповненого українсько-угорського та угорсько-українського словничка.

Всі ці видання передані в Берегівське управління освіти і науки на походження, для запровадження їх в освітній процес. Ми вважаємо, що поліпшення вивчення української мови у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин потрібно вирішувати в системі мовної освіти, де мова навчання – рідна мова учнів, а державну мову викладають на високому рівні фахівці, спеціально підготовлені для такої роботи, маючи сучасні навчальні програми, якісні підручники, методичні посібники, робочі зошити, відповідне унаочнення, мультимедійні засоби тощо. При укладанні програм, підручників, посібників з української мови потрібно враховувати, що угорська та українська мова генетично не споріднені, а більшість учнів угорської національності з українською мовою ознайомлюються лише в системі освіти. Якнайбільше уваги на початковому етапі навчання потрібно звертати на розвиток комунікативної компетентності учнів, у тому числі на збільшення словникового запасу, а не тільки на засвоєння граматичного матеріалу. У шкільній програмі з української мови для шкіл з угорською мовою навчання слід відвести значну кількість годин для розвитку зв'язного мовлення. Під час вивчення української літератури твори художньої літератури мають бути пристосованими (адаптованими) до рівня знань української мови угорсько-

1 *Magyar–ukrán kisszótár. // Угорсько-український словничок*. – Ужгород–Берегово: СП "ПоліПрінт"– Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, 2006.

2 *Ukrán–magyar kisszótár. // Українсько-угорський словничок*. – Ужгород–Берегово: СП "ПоліПрінт"– Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, 2008.

3 Школи з угорською мовою навчання міста Берегова отримали 5–10 екземплярів словників.

4 Маргітич К., Гіреш К., Гіреш Е. *Українсько-угорсько-англійський розмовник*. – Берегово: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, 2006.; Pecsora É., Margitics M.: *Tanulj nyelveket egyedül: magyar–angol–ukrán és ukrán–angol–magyar*. Budapest: Info13 Közhazsnú Egyesület, 2010.

мовних учнів. І тоді рівень мовної і комунікативної компетенції учнів шкіл з мовами навчання національних меншин буде високий як рідною, так і державною мовою.

При відповідальному, компетентному підході до справи, проблеми, пов'язані із засвоєнням української мови як державної у школах з угорською мовою навчання можуть бути вирішеними. І тоді якісна мовна освіта насправді буде сприяти консолідації суспільства.

Перелік використаних джерел

1. Bárány E., Huszti I., Fábán M. Második és idegen nyelv oktatása a beregszászi magyar iskolák 5. osztályában: a motiváció és nyelvi készség összefüggése az oktatáspolitikai tényezőkkel. // Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban. A 16. Élőnyelvi Konferencia anyagai. Budapest–Beregszász: Tinta Könyvkiadó–Hodinka Antal Intézet, 2011. – С. 145–154.
2. Берегсасі А., Черничко С. Українська мова у школах з угорською мовою навчання у соціолінгвістичному аспекті // Українознавство. – 2005/4. – С. 82–86.
3. Csernicskó I. Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010). – Budapest: Gondolat Kiadó, 2013. – 575 с.
4. Csernicskó I. Megtanulunk-e ukránul? A kárpátaljai magyarok és az ukrán nyelv. Ungvár: PoliPrint, 2012. – 151 с.
5. Мельник С., Черничко С. Етнічне та мовне розмаїття України. Аналітичний огляд ситуації. – Ужгород: ПоліПрінт, 2010. – 163 с.
6. Орос І. Педагогічний аспект оцінювання знань учнів шкіл із навчання мовами національних меншин української мови та літератури в системі незалежного тестування // Герцог Ю. ред. Державотворча й об'єднувальна функції української мови: реалії, здобутки, перспективи. – Ужгород: Ліра, 2009. – С. 287–291.
7. Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére. Brüsszel: Európai Közösségek Bizottsága, 2005.

Резюме

Мовна освіта покликана сприяти розвитку мовної ситуації в країні, вихованню поваги до лінгвістичного розмаїття держави, толерантності та виваженості у ставленні до представників різних етносів, носіїв різних мов і культур. Вивчення державної мови є необхідною умовою включення національних меншин у суспільне життя держави, чинник консолідації суспільства. В статті проаналізовано результати діяльності робочої групи, створеної з метою покращення вивчення української мови учнями шкіл з угорською мовою навчання міста Берегово Закарпатської області, названо видання, створені членами робочої групи.